

*Крупський О.П.,**к.психол.н., доцент,**доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара**Кобченко А.А.,**старший викладач кафедри менеджменту та туристичного бізнесу,
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара*

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті проаналізовано концептуальні основи поняття економічна безпека стосовно туристичних підприємств України у контексті організаційної культури останніх. Обґрунтовано вплив організаційної культури на економічну безпеку підприємства. Сформульовано напрями роботи служб безпеки на туристичних підприємствах. Виділено умови та особливості створення на туристичних підприємствах системи економічної безпеки.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, організаційна культура, туристичне підприємство.

Постановка проблеми. В сучасних кризових умовах рівень розвитку економіки, зростання кількості збиткових компаній з надання туристичних послуг та високий рівень банкрутства в галузі спонукають до пошуку шляхів підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх стабільного та ефективного функціонування. Одним із таких напрямів є забезпечення економічної безпеки туристичного підприємства, що неможливо окремо від функціонуючої на підприємстві організаційної культури. Організаційна культура – це система формальних і неформальних правил і норм діяльності, звичаїв і традицій, індивідуальних і групових інтересів, що формує особливості поведінки працівників в певній компанії, стиль керівництва, що ідентифікує працівників з підприємством і цілями його розвитку. Важливу роль культура фірми відіграє у забезпеченні економічної безпеки підприємства, генеруючи конкретні цінності, що задають людям орієнтири їх поведінки [11, с. 70].

Тож лише створення організаційної культури, орієнтованої на економічну безпеку підприємства, дасть можливість уникнути потенційних руйнівних наслідків економічних та політичних криз, забезпечити конкурентоспроможність туристичних підприємств, захистити їх від впливу кризових ситуацій й ефективно взаємодіяти з міжнародними туристичними, фінансовими та економічними структурами.

Велику увагу питанню розробки теорії системи економічної безпеки підприємства приділяли О.А. Грунін та С.О. Грунін [6], Д.В. Зеркалов [8], А.В. Кірієнко [9], І.М. Кузнецов [13], В.П. Мак-Мак [14], Ю.П. Попов [17], А.А. Чернявський [18], В.І. Ярочкін [20] та інші. Але в науковій літературі, що стосується економіки туристичних підприємств, система економічної безпеки належним чином не розглядалася.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні поняття економічної безпеки щодо туристичних підприємств в контексті організаційної культури останніх.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «економічна безпека» було переосмислено чимало разів через зміну умов навколишнього середовища та з урахуванням факторів,

що визначають процеси управління. Вперше поняття «економічної безпеки» стало використовуватися у зв'язку зі зростаючою проблемою обмежених ресурсів і розпадом колоніальної системи, що порушило традиційні відносини між постачальниками ресурсів для індустріального суспільства [5].

Зміст цього поняття включає в себе систему засобів, які спрямовані на:

- забезпечення економічної стабільності підприємства;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства;
- підвищення рівня забезпечення добробуту працівників.

Економічну безпеку можна трактувати як:

1) стан безпеки всіх систем ведення бізнесу на підприємстві в тій чи іншій ситуації;

2) стан усіх ресурсів підприємства (капіталу, праці, інформаційних) і бізнес-навичок, в яких найбільш ефективним можливе використання стабільної праці, динамічного науково-технічного і соціального розвитку, здатність запобігати або швидко реагувати на різні внутрішні і зовнішні загрози;

3) набір організаційно-правових форм, операційної безпеки, технічних, технологічних, економічних, фінансових, інформаційних, аналітичних та інших методів, спрямованих на ліквідацію потенційних загроз і створення умов для ефективного функціонування підприємств в залежності від їх цілей і завдань.

Механізм забезпечення економічної безпеки на туристичному підприємстві передбачає застосування низки заходів, спрямованих на її зміцнення (табл. 1 – розроблено за [19]).

Отже, організаційна культура є надбудова, що виконує функцію фасилітатора у всіх питаннях економічної безпеки безпосередньо або опосередковано, які залежать від людського фактора.

Основною метою економічної безпеки вважається забезпечення найбільш ефективної роботи підприємства, операційна система якого є найбільш продуктивною і забезпечує ефективне використання ресурсів, високий рівень добробуту життя персоналу та якісні бізнес-процеси, які проходять на підприємстві, а також безперервний розвиток потенціалу компанії [1].

Д.Ю. Метелкин виділив наступні функціональні цілі економічної безпеки на підприємстві [16]:

- 1) забезпечення високих показників фінансової стабільності та незалежності підприємства;
- 2) забезпечення технологічної незалежності та досягнення високого конкурентоспроможного технологічного потенціалу;
- 3) досягнення високої управлінської продуктивності, оптимальну і ефективну організаційну структуру підприємства;
- 4) високий рівень підготовки персоналу та забезпечення його інтелектуального потенціалу, ефективність корпоративних досліджень і розробок;
- 5) мінімізація наслідків руйнівного впливу результатів господарської діяльності на навколишнє середовище;

Складові економічної безпеки туристичного підприємства

Складові економічної безпеки	Заходи зміцнення економічної безпеки туристичного підприємства	Наявність впливу організаційної культури
Технологічна безпека	використання лізингу;	+
	активна участь у різноманітних виставках, тренінгах та семінарах;	+
	впровадження передового світового досвіду ведення туристичного бізнесу.	+
Ресурсна безпека	вдосконалення систем розрахунків;	
	підвищення продуктивності праці;	+
Фінансова безпека	застосування принципу дотримання критичних строків кредитування;	+
	створення інформаційного центру з дебіторської та кредиторської заборгованості;	
	Підвищення зацікавленості працівників у контролюванні нарахувань та сплати податків і зборів.	+
Соціальна безпека	наближення рівня оплати праці до рівня оплати праці в розвинутих країнах;	
	залучення робітників до управлінських функцій;	+
	підвищення кваліфікації працівників;	+
	підвищення матеріальної відповідальності працівників за результати своєї праці.	+

6) правовий захист всіх аспектів діяльності підприємства;

7) захист комерційної таємниці;

8) ефективне управління службою безпеки, її капіталом та активами, а також комерційними інтересами.

Але більшість туристичних підприємств, які належать до малого та середнього бізнесу, не мають можливості створити потужну систему економічної безпеки. Причин багато, насамперед, це відсутність вільних коштів, мала кількість та висока плинність персоналу. Тому саме організаційна культура може виступити як чинник, що формує саме культуру безпеки (зокрема й економічної) на туристичному підприємстві [12]. Крім того, варто зазначити, що в Україні немає жодних конкретних законів, що регулюють відносини між суб'єктами права щодо захисту бізнесу або корпоративних прав, закони, які регулюють відносини з забезпечення економічної безпеки туристичних компаній входять до змісту деяких законів України і підзаконних актів [7].

Отже, питання економічної безпеки туристичного підприємства регулюються такими законами: Конституція України; Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси України; Кодекс адміністративних правопорушень; Цивільний кодекс України; Постанови Кабінету Міністрів, положення Національного банку України, Закон України «Про туризм» та інших підзаконних актів і розпоряджень та відомчих інструкцій.

Серед, в якій туристичне підприємство здійснює свою діяльність, вимагає постійної роботи над поліпшенням прийняття управлінських рішень для забезпечення економічної безпеки. Однією із головних цілей цього процесу є організація безпеки на об'єкті. У зв'язку з цим усі компанії створюють свої власні або використовують міжвідомчі служби із забезпечення економічної безпеки. Саме міжвідомчі служби безпеки – найбільш популярні у власників туристичних підприємств. Міжвідомчі служби безпеки зазвичай спеціалізуються на послугах характеру режим-безпеки, тобто забезпеченні безпеки громадських будівель, транспорту, окремих працівників підприємств, установ, членів сім'ї або економічних, правових, консалтингових запитаннях. Споживачами цих послуг є невеликі або середні за розміром підприємства, організації та установи, для яких достатньо складно підтримувати свою власну безпеку.

На туристичних підприємствах можна виділити такі напрями роботи служб безпеки: забезпечення внутрішньої

безпеки офісу (фізична, пожежна); забезпечення безпеки інноваційних напрацювань підприємства; забезпечення безпеки персоналу; забезпечення безперебійної та захищеної роботи комунікаційних систем; інформаційна безпека; підтримку психологічного та соціального мікроклімату у колективі; аналіз засобів масової інформації на предмет наявності значимої для роботи туристичного підприємства інформації; експертна оцінка систем та механізмів, що можуть використовуватися для забезпечення безперебійного роботи підприємства.

Ефективне здійснення цих функцій при реалізації допоміжних елементів, які покликані підвищити рівень економічної безпеки підприємства, а саме: прописаних у посадових інструкціях і вивчених співробітниками алгоритмів дій в ситуації, пов'язаної з фізичною, технічною, економічною, інформаційною безпекою підприємства; наявності автоматизованих або полуавтоматизованих систем безпеки комунікаційних систем; правил проведення ділових зустрічей та переговорів; співробітництво із службами та підприємствами, які орієнтовані на надання послуг із забезпечення безпеки; навчання та інформування персоналу туристичного підприємства щодо питань забезпечення фізичної, технічної, економічної, інформаційної безпеки підприємства.

І якщо «наявність автоматизованих або полуавтоматизованих систем безпеки комунікаційних систем» відноситься більше до організаційної поведінки, ніж до організаційної культури, то інші пункти повністю залежать від традицій ведення бізнесу на підприємстві, тобто є результатом впливу організаційної культури, яка в даний момент часу склалася на туристичному підприємстві. Тобто на чільне місце виходить створення професійної культури безпеки (зокрема і економічної), як складової частини організаційної культури туристичного підприємства [12].

Український туристичний бізнес впевнено розвивається, щороку з'являється чимала кількість нових компаній та агентств. Пояснити таку тенденцію можна низькими витратами на ведення цього бізнесу, швидкою окупністю тощо. Зазвичай, туристичні агентства не мають великого капіталу та численного штату працівників, коло постачальників також є досить вузьким та перевіреним. Але незважаючи на це не можна залишати без уваги безпеку туристичного продукту та туристів, безпеку виробників турпродукту, безпеку туристичних дестинацій.

Туристичне підприємство – самостійний суб'єкт господарювання в туристичній галузі, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, чи іншими суб'єктами, як конкурентоспроможна підприємницька структура для задоволення суспільних потреб у туристичних послугах шляхом здійснення туристичної діяльності згідно з об'єктивними законами суспільного, економічного та державного розвитку та в порядку, передбаченому кодексами та законами України [2].

Отже, економічна безпека туристичного підприємства – це функція від економічного стану підприємства, ступеню вирішення кадрового питання, та ситуації, що складається у зовнішньому середовищі; функція від економічних, соціальних, екологічних, політичних та інших складових. Зазвичай співробітники туристичного підприємства фізично не можуть охопити усі фактори та чинники, що можуть вплинути на економічну безпеку, але вони можуть впроваджувати заходи, що сприяють становленню економічної безпеки туристичного підприємства, а саме: поліпшувати якість надання послуг; туристичних продуктів; умов праці тощо.

Загалом, економічна безпека туристичного підприємства залежить від п'яти факторів (рис. 1).

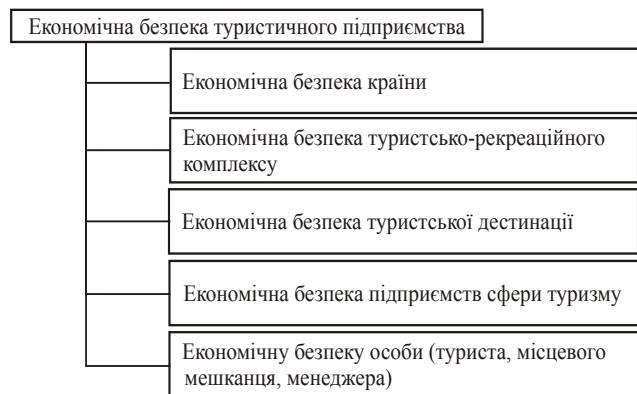

Рис. 1. Фактори впливу на економічну безпеку туристичного підприємства

Створено автором на основі [3; 4; 10]

М.П. Мальська у роботі [15] виокремила види небезпек, з якими найчастіше стикається туристичне підприємство: проникнення в туристичну фірму грабіжника, розвідника від конкурентів. Рішенням у цій ситуації може бути вжиття заходів з охорони приміщення (наприклад, встановлення електронних датчиків, найм охоронців); самозаймання або навмисний підпал (тож у приміщенні мають бути засоби протипожежної безпеки); випадкові чи зловмисні технічні збої; витік інформації (обмеження доступу до секретної або важливої інформації); недбалість працівників (необхідним є контроль за документацією, управлінськими звітами, фінансово-економічною діяльністю); конфлікти в колективі, неякісне обслуговування, небажання працювати (впровадження засобів мотивації, ретельний підбір кадрів); небезпеки, які очікують на туриста (ретельна перевірка місця відпочинку, перевізника, екскурсіводів, супровідників тощо).

Н.В. Корж та О.В. Заноско задля уникнення цих небезпек пропонують дотримуватися таких принципів [10]: принцип безперервності (заходи, що забезпечують економічну безпеку, мають проводитися постійно і якісно); системності (усі ці заходи повинні бути пов'язані між собою та носити комплексний характер); своєчасності (бажано, аби система економічної безпеки впроваджувалась з самого початку функціонування

фірми); ефективності (заходи повинні бути адекватні ситуації, що склалася на підприємстві).

Але усі впровадження, що рекомендовані Н.В. Корж, О.В. Заноско, неможливі, якщо організаційна культура туристичного підприємства не є чутливою до питань безпеки взагалі та економічної безпеки зокрема.

Висновки і пропозиції. Задля створення умов економічної безпеки туристичного підприємства важливим є створення чутливої до питань безпеки організаційної культури, в рамках якої була би створена можливість розробляти заходи, які б сприяли підвищенню безпеки та стійкості розвитку туристичного підприємства, заходи, що забезпечують особисту безпеку туристів та менеджерів, систему моніторингу та контролю економічної безпеки підприємства. Ставили чіткі цілі та завдання для підприємства та вчасно їх коригували, досліджували стан навколишнього середовища та враховували його можливі, позитивні або негативні зміни, аналізували туристський потенціал і сучасний стан туристичної сфери в конкретній місцевості тощо.

Особливістю організації системи економічної безпеки туристичного підприємства є, по-перше, жорстка залежність останньої від культури безпеки, що склалася в рамках організаційної культури конкретного туристичного підприємства, по-друге, не менш жорстка залежність економічного благополуччя туристичного підприємства від політичної, соціальної, економічної, екологічної ситуації, що складається як в містах відпочинку туристів, так і в містах їх мешкання. По-третє, пряма залежність економічної безпеки від кваліфікації та лояльності персоналу туристичного підприємства. По-четверта, дисбаланс у пропозиціях послуг з в'їзного та виїзного туризму.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Балашова Р.І. Методичні особливості сутності, поняття і характерних рис туристичного підприємства / Р.І. Балашова // Економіка Промисловості». – № 42. – 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://econindustry.org/arhiv/mag/2008/vip_03_42/st_42_6.pdf.
3. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т.Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 384 с.
4. Галла Н.М. Основні напрямки та принципи забезпечення економічної безпеки туристичного підприємства / Галла Н.М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/galla.htm.
5. Гапоненко В.Ф. Экономическая безопасность предприятий. Понятия, подходы, принципы / В.Ф. Гапоненко, А.А. Беспалько, А.С. Власков – М. : Издательство: «Ост-89», 2007. – 208 с.
6. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации / О.А. Грунин, С.А. Грунин – СПб. ; М. ; Х. ; Минск : Питер, 2002. – 160 с.
7. Законодавство України. Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
8. Зеркалов Д.В. Экономическая безопасность : монография / Д.В. Зеркалов. – Киев : Основа, 2011. – 586 с.
9. Кірієнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / А.В. Кірієнко ; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2000. – 19 с.
10. Корж Н.В. Формування системи економічної безпеки індустрії туризму як складової стійкого розвитку туризму в Україні / Н.В. Корж, О.В. Заноско [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/korz.htm.
11. Королева Л.А. Организационная культура и экономическая безопасность предприятия // Л.А. Королева / Российское предпринимательство. – 2010. – № 2-2. – С. 70-75.

12. Крупський О.П. Культура безпеки в контексті організаційної культури підприємств сфери послуг / О.П. Крупський // Світова економіка XXI століття: фактори впливу на стан і розвиток економічних процесів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 28 лютого 2014 року) / ГО «Львівська економічна фундація». У 2-х частинах. – Львів : ЛЕФ, 2014. – Ч. 2. – С. 32-36.
13. Кузнецов И.Н. Бизнес-безопасность / И.Н. Кузнецов. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2007. 416 с.
14. Мак-Мак В.П. Служба безопасности предприятия как субъект частной правоохранительной деятельности : монография / В.П. Мак-Мак. – М. : Компания «Спутник+», 2003. – 220 с.
15. Мальська М.П. Організація та планування діяльності туристичних підприємств : навчальний посібник / М.П. Мальська. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
16. Метелкин Д.Ю. Экономическая безопасность предприятия: сущность и определение / Метелкин Д.Ю. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2012/thesis/s005/s005-276.pdf>.
17. Попов Ю.П. Безопасность предприятия. Основы безопасности деловых отношений предприятия : практ. пособие по созданию корпоративного ресурса знаний юридического лица / Ю.П. Попов. – М. : ЭНАС, 2007. – 304 с.
18. Чернявский А.А. Безопасность предпринимательской деятельности / А.А. Чернявский. – К. : МАУП, 1998. – 124 с.
19. Шваб Л.І. Економіка підприємства : підручник / Л.І. Шваб. – К. : Каравела, 2011. – 416 с.
20. Ярочкин В.И. Система безопасности фирмы / В.И. Ярочкин. – М. : Ось-89, 2003. – 352 с.

Крупский А.П., Кобченко А.А. Организационная культура как фактор экономической безопасности туристического предприятия

Аннотация. В статье проанализированы концептуальные основы понятия экономической безопасности применительно к туристическим предприятиям Украины в контексте организационной культуры последних. Обосновано влияние организационной культуры на экономическую безопасность предприятия. Сформулированы направления работы служб безопасности на туристических предприятиях. Выделены условия и особенности создания на туристических предприятиях системы экономической безопасности.

Ключевые слова: безопасность, экономическая безопасность, организационная культура, туристическое предприятие.

Krups'kyu O.P., Kobchenko A.A. Organizational Culture as a Factor of Economic Security of the Tourist Enterprises

Summary. This article analyses the conceptual foundations of the notion of economic security in the context of the organizational culture of the tourism companies of Ukraine. The influence of the organizational culture on the economic security of the companies is justified. The areas of the security services of tourism companies are described. The conditions and criteria for establishing the systems of economic security at tourism.

Keywords: security, economic security, organizational culture, tourist enterprise.